

Reducerea ratei de recidivă a persoanelor care au executat pedepse privative de libertate din perspectiva unui lucrător în penitenciar

Ciprian Sebastian SABĂU¹

Revista de Practică Penitenciară
Nr. 1/2019; pp. 19-23
Administrația Națională a
Penitenciarelor
Universitatea București
Facultatea de Sociologie și
Asistență Socială

Abstract

Lucrarea prezintă anumiți factori care influențează recidiva persoanelor care au executat pedepse privative de libertate, desprinși din experiența de peste 12 ani a unui lucrător într-un penitenciar românesc cu regimuri de maximă siguranță și închis. Necesitatea prezenței constante și consistente a practicienilor din sistemul penitenciar printre actorii sociali implicați în demersurile care-și propun îmbunătățirea siguranței comunității reprezintă însăși motivația elaborării lucrării. Concluziile lucrării conturează posibile soluții pentru construirea unui cadru instituțional care să sprijine deținutul spre schimbare pozitivă, de la atitudinea ”să mi se dea, să mi se facă” înspre una de pregătire activă și concretă a unei vieți departe de infracțiune.

The work presents the perspective of an experienced prison worker regarding the factors that influence the recidivism. The motivation refers to the necessity to involve the practitioners from the Romanian prison system in the consultation process who proposes to improve public safety. The conclusions outline possible solutions for a better institutional frame that supports positive changes of prisoners, from a ”give me, make me” attitude into an active one that could help them live away from delinquency.

Cuvinte cheie: DEȚINUT, REINTEGRARE, RECIDIVĂ, LIBERARE.

Lucrarea reunește gânduri și trăiri ale unui „practician reflexiv”, într-un penitenciar românesc de maximă siguranță, într-o perioadă în care sistemul penitenciar se află pe agenda publică mai mult decât și-ar dori sau ar fi cazul. La finalul prezentării, veți cunoaște: o perspectivă „din interior” a detenției, cu focus asupra unor posibile cauze ale recidivei, principalele repere ale unui model de bună practică în domeniu, precum și câteva dintre întrebările ale căror răspunsuri merită căutate, în vederea creșterii siguranței cetățeanului. De asemenea, expunerea poate constitui punctul de plecare pentru cercetări, intervenții, colaborări între structuri ale sistemului penitenciar și diferiți actori sociali interesați.

Îmi desfășor activitatea profesională în structura de reintegrare socială a Penitenciarului Aiud, unul dintre cele mai vechi așezăminte de deținere din țară (atestat în 1786) și, de

---

¹ Penitenciarul Aiud, ciprian.sabau@anp.gov.ro.

asemenea, unul cu o rezonanță istorică aparte (loc al „reeducării” prin teroare și suferință a opozanților din prima parte a regimului comunist). În vederea pregătirii lucrării de față, am valorificat statistici și analize (așadar, informații mai degrabă reci, obiective), dar și unele dintre poveștile de viață, mai relevante, ale deținuților care au executat, în ultimii ani, pedepse privative de libertate în Penitenciarul Aiud.

Pentru a ajuta la conturarea imaginii populației carcerale custodiate în prezent, menționez că în ziua de luni, 15 octombrie 2018, se aflau în custodie la nivelul Penitenciarului Aiud 546 deținuți, toți bărbați, dintre care: 251 (45,97%) erau recidiviști; 132 (24,17%) erau nerecidiviști cu antecedente penale (de exemplu, o condamnare în minorat sau a intervenit reabilitarea); 163 (29,85%) erau nerecidiviști fără antecedente penale. Dintre cei 546 deținuți, 471 erau condamnați definitiv, astfel: 10 la pedepse sub 1 an; 21 la pedepse între 1-2 ani; 148 la pedepse între 2-5 ani; 140 la pedepse între 5-10 ani; 58 la pedepse între 10-15 ani; 46 la pedepse între 15-20 ani; 43 la pedepse peste 20 de ani; 5 la pedeapsa închisorii pe viață².

La nivel de sistem, procentul deținuților recidiviști în populația carcerală generală s-a situat, în ultimii 10 ani, între un minim de 38,27% (în 2016) și maxim 45,78% (în 2012 și 2013). În 2018, ponderea recidiviștilor în populația carcerală generală a fost de 38,44%³.

Din perspectiva amintită, cea a unui „practician reflexiv”, am identificat aspecte, situații cu relevanță pentru analiza complexă a fenomenului recidivei persoanelor care au executat pedepse privative de libertate, astfel:

a) „prea bună” adaptare la statutul de deținut, la condiționările presupuse de executarea unei pedepse privative de libertate în penitenciar; deținutul muncește și/sau participă constant la demersurile educative, de asistență psihologică sau asistență socială recomandate, respectă regulile și nu este sancționat, dar, după liberare, mai devreme sau mai târziu, comite o infracțiune, e condamnat și revine în penitenciar; posibile explicații: lipsa unor abilități de viață independentă, indivizii nu știu / nu pot să-și conducă singuri viața (libertatea poate fi o povară când nu știi să o valorifici), orientarea prioritară spre satisfacerea nevoilor bazale etc.; astfel de indivizi nu se mai tem de penitenciar, revin într-un sistem la care s-au adaptat;

b) lipsa resurselor / sprijinului în perioada critică (primele săptămâni) după liberare; de exemplu, dacă își găsește un loc de muncă, va fi plătit după 30 – 45 de zile, timp în care depinde de alte resurse, dacă acestea există; dacă nu există, poate recurge la rezolvarea imediată, facilă, cunoscută, respectiv la furt, tâlhărie, înșelăciune etc.; la fel se întâmplă cu dosarul de ajutor social care, după depunere, intră în plată luna următoare, iar plata efectivă după încă o lună; la fel, lipsa unei locuințe îngreunează sau face imposibil procesul de reintegrare;

c) reacții dezadaptative imediat după liberare – șocul liberării, mai ales în cazul celor care au executat pedepse mari și care nu au avut sau au pierdut, la un moment dat, suportul apropiaților; pe lângă foarte posibilele dificultăți prezentate anterior, ridică probleme adaptarea la noile realități sociale, văzute până atunci doar la televizor: costurile vieții, mentalități etc.; în situațiile în care există un anumit sprijin din partea familiei, se pot adăuga dificultăți în gestionarea primelor contacte, în re-construirea unor relații sociale normale, funcționale și în oferirea explicațiilor către sine ori către terți, semnificativi privind experiența și concluziile perioadei de detenție; pe fondul neadaptării, poate apărea tentația unor soluții surogat (eventual experimentate anterior detenției): frecventarea unui anturaj nepotrivit, dar care nu cere explicații, consumul de alcool / droguri, practicarea jocurilor de noroc etc.

d) lipsa unor modele masculine pozitive (de exemplu tatăl, bunicul, un prieten mai în vârstă), constatată adesea la minori și tineri custodiați, dar și la adulți, mulți dintre aceștia trăind, perioade lungi, în centre de plasament (a se vedea teoria atașamentului³; în aceste

² Prisoner's Management System – Sistemul de evidență a datelor persoanelor private de libertate versiunea 3.0.

³ *Situație statistică privind ponderea recidiviștilor în populația carcerală generală, 2009-2018*, Administrația Națională a Penitenciarelor (2019).

³ John Bowlby. (2016). *Crearea și ruperea legăturilor afective*. Editura Trei.

situații, construcția fundației personalității individului este viciată, aspect care influențează alegerile personale și cresc riscurile adoptării comportamentelor infracționale;

e) cercul vicios al lipsei experiențelor educaționale pozitive din care fac parte familia, școala, comunitatea; părinții nu au fost școlarizați, nu valorizează și nu sprijină educația, transmit pseudo-valori în cei „7 ani de acasă”, școala abandonează / descurajează eforturile de a păstra individul în sistemul educațional (din cauza prezenței unor prejudecăți, stereotipuri, în special cu privire la etnia Roma), iar comunitatea pare să promoveze modele care la rândul lor, nu au avut sau au avut contacte reduse cu învățătura (activități semi-legale sau infracționale în străinătate ori în țară); în acest context, apare, de cele mai multe ori, perspectiva comiterii repetate de infracțiuni, opțiune influențată de sistemul de valori adoptate și manifestate prin justificări de genul: toată lumea fură, nu mă ajută nimeni, nu e mare lucru că am furat câte ceva, am avut nevoie pentru copii, cel de la care am furat avea destule etc.

f) existența unor probleme de sănătate mentală; situații speciale sunt cele ale deținuților care au avut discernământ la comiterea faptei, însă, pe parcursul executării pedepsei, situația psihică li se deteriorează grav; fac obiectul intervențiilor psihiatrului și psihologului, însă ameliorările sunt de scurtă durată sau deloc; acești deținuți sunt un risc pentru cei din jur și pentru ei înșiși atât pe parcursul executării pedepsei, cât și după, risc materializat, de multe ori, prin comiterea de infracțiuni, unele cu consecințe extrem de grave; capacitatea serviciilor medicale și a celor sociale este extrem de limitată în a gestiona astfel de cazuri după liberare.

De cele mai multe ori, factorii prezentați nu acționează singuri, suprapunându-se, adesea, peste unele obiceiuri sau chiar dependențe existente înaintea încarcerării, dar reluate după liberare (consumul de alcool, droguri, practicarea jocurilor de noroc etc.).

O categorie aparte o constituie deținuții condamnați, în mod repetat, pentru comiterea de infracțiuni contra libertății și integrității sexuale pe care instanțele românești nu îi obligă să urmeze programe specifice pe parcursul executării pedepsei, iar liberarea lor nu este condiționată de progresele certificate de specialiști, ca urmare a implicării în astfel de programe, așa cum se întâmplă în alte sisteme juridice (de exemplu în Danemarca⁴).

Ce servicii oferă sistemul penitenciar cu scopul prevenirii recidivei? Nevoile cu specific de reintegrare socială ale fiecărui deținut nou-depus sunt evaluate în prima parte a detenției, ulterior fiind inclus în demersuri de grup sau consiliere individuală, coordonate de psiholog, asistent social, educator, preot, după caz. Exemple de activități de grup: Programul de asistență psihologică adresat persoanelor cu conduită agresivă, Programul de prevenție a suicidului, Programul de dezvoltare a abilităților sociale, Programul de educație civică, Programul de educație pentru sănătate și altele. Demersurile susținute produc anumite schimbări: deținuții au mai multe informații despre un anumit subiect, adoptă într-o mai mare măsură comportamente pro-sociale pe parcursul executării pedepsei, înțeleg sprijinul pe care pot să-l ofere specialiștii și îl solicită, la nevoie.

Consolidarea acestor schimbări pozitive în timpul și, mai ales, după executarea pedepsei este dificilă. Penitenciarul nu reușește, încă, să creeze suficient acel mediu necesar oferirii de înțelegere și sprijin, atât cât este nevoie deținuților care pot și vor să se schimbe în bine (opinia autorului). Metoda comunității terapeutice a fost pilotată și în sistemul penitenciar românesc și poate conduce la obținerea și consolidarea schimbării, însă, deocamdată, se caută resursele pentru aplicarea, la o scară mai largă, eventual chiar în fiecare penitenciar. Rezultatele pozitive din penitenciar sunt, într-o mică măsură, consolidate și continuate după liberare. Lucrând în domeniu înainte, pot spune că, cele mai multe dintre serviciile sociale de la nivelul comunităților locale nu au resurse pentru organizarea unor grupuri de suport vizând nevoile

---

⁴ Hansen, H. and L. Lykke-Olesen. (1997). Treatment of dangerous sexual offenders in Denmark. *The Journal of Forensic Psychiatry*.

unor foști deținuți, precum: dependențe, controlul furiei, prevenirea violenței domestice, gestionarea bugetului etc.

Cum colaborează diferiți actori instituționali pentru sprijinirea reintegrării sociale a persoanelor liberate? *Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate*, aprobată prin Hotărârea de Guvern nr. 389 / 2015⁶, își propune să asigure un sistem coerent de reintegrare socială a foștilor deținuți, cu implicare instituțională și suport comunitar, care să răspundă plurivectorial nevoilor beneficiarilor și societății. Coordonarea *Comisiei interministeriale* pentru implementarea Strategiei revine, conform HG nr. 389/2015 Ministerului Justiției. Până în prezent, printre activitățile implementate, putem menționa elaborarea a șase proceduri interinstituționale, referitoare la implicarea și colaborarea instituțiilor și autorităților publice centrale și locale în procesul de reintegrare socială. Au fost definitivare, de asemenea: un sistem de diagnoză a nevoilor de formare și perfecționare profesională a personalului care lucrează în cadrul celor patru parteneri responsabili și au atribuții privind reintegrarea socială a persoanei private de libertate (Administrația Națională a Penitenciarelor, Direcția Națională de Probațiune, Ministerul Educației Naționale și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă), precum și un program comun de formare profesională⁷. La nivel local, s-au organizat întâlniri între reprezentanții sistemului penitenciar și partenerii din comunitate (cu precădere, reprezentanți ai instituțiilor implicate în implementarea Strategiei, dar și ai administrației publice locale), sub forma unor schimburi de experiență, conferințe etc., care au avut ca tematică promovarea modelelor de bună practică, a indicatorilor de progres înregistrați în implementarea Strategiei, precum și facilitarea colaborării pentru derularea în comun a activităților. Pe parcursul anului 2018, 39 unități penitenciare au organizat 38 activități locale (la anumite evenimente participând două unități diferite, învecinate). La acestea au luat parte reprezentanți din partea a aproximativ 80 organizații neguvernamentale și 340 instituții publice. Concluziile discuțiilor organizate în plan local au fost dezbătute în cadrul a opt întâlniri interregionale, derulate în perioada septembrie – noiembrie 2018⁸.

Reducerea ratei recidivei este, însă, nu doar un indicator al eficienței structurilor care au grupuri țintă deținuți sau foști deținuți, ci și un indicator al sănătății comunității. Societatea este solul pe care încearcă să-și fixeze rădăcini sănătoase persoana liberată, folosind semințele oferite de sistemele prin care a trecut (penitenciar, probațiune, servicii sociale etc.). Constatăm că nu întotdeauna „solul” e pregătit pentru rolul său, iar asta deschide un câmp larg de acțiune care poate fi tratat, probabil, în alte lucrări.

Posibil model de bună practică: ce face sistemul penitenciar danez pentru a facilita reintegrarea socială a deținuților? Vizita de studiu efectuată recent în 4 penitenciare din Danemarca, împreună cu alți 9 colegi din *Serviciul educație și asistență psihosocială* al Penitenciarului Aiud, ne-a facilitat cunoașterea celor doi piloni pe care e construită reintegrarea după executarea unei pedepse privative de libertate (aprecierea îmi aparține, nu reprezintă neapărat poziția specialiștilor danezi):

1) deținutul danez (inclusiv cel care execută pedeapsa în regim de maximă siguranță) își pregătește propria mâncare; are alocată de la stat, pe un card, lunar, o anumită sumă de bani cu care cumpără produsele alimentare necesare, de la punctul comercial din penitenciar; suma e suficientă și nu poate fi suplimentată cu bani de la familie; fiecare 4-5 camere (cazarea e individuală) au câte un living (bucătărie și loc pentru servirea mesei), spațiu în care cei 4-5 deținuți sunt scoși conform unui program și colaborează pentru pregătirea celor 3 mese ale zilei; sunt facilitate, astfel, comunicarea, relaționarea, colaborarea, se dezvoltă spiritul practic

⁶ [Hotărârea Guvernului nr. 389 din 27 mai 2015](#), publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 532 din 16/07/2015.

⁷ Raport de monitorizare a implementării H.G. nr. 385 (2019), elaborat de *Comisia interministerială*.

⁸ <http://anp.gov.ro>.

și abilități precum: managementul banilor, managementul timpului, se dau niște repere plăcute zilei petrecute în detenție; în sistemul penitenciar românesc mâncarea este preparată centralizat și servită de 3 ori pe zi, la camerele de deținere; deținutul poate refuza hrana sau o poate suplimenta alegând să consume produsele cumpărate de la punctul comercial din penitenciar; se pot primi bani de la familie;

2) deținutul danez are obligația, conform regulamentului, de a fi activ, zilnic; unii muncesc, în funcție de posibilitățile penitenciarului, iar restul sunt cuprinși fie în activități de formare profesională, fie în activități de confecționare a unor obiecte de tip artizanal sau activități cu caracter artistic (muzică, pictură etc.); doar cei bolnavi nu participă la vreuna dintre aceste activități zilnice; dacă, totuși, se refuză participarea, cea mai drastică sancțiune este scăderea sumei alocate pentru hrănire, dar nu sub un minim; deși are oferte suficiente de muncă și activități care să confere utilitate timpului petrecut în detenție, deținutul român nu are obligația de a participa zilnic; refuzurile se consemnează și se au în vedere în formularea propunerii de liberare condiționată de către comisia din penitenciar, însă instanța nu le are întotdeauna în vedere.

Este oportun să adaug câteva aspecte care potențează efectele de reintegrare socială ale celor doi piloni din sistemul penitenciar danez: există personal suficient, cu abilități foarte bune de comunicare pe care le exercită permanent și consistent cu deținuții. Principiile pe care le aplică sunt: un deținut cu care comunică zilnic, cu care ai o relaționare amicală, dar în limitele profesionalismului, e mai puțin probabil să-ți facă rău într-o situație limită (revoltă, luare de ostatici) – așa numita securitate dinamică și, al doilea, mai devreme ori mai târziu, persoana respectivă se va libera și va face parte din comunitate. Deși evoluția înspre bine este remarcabilă și de necontestat, în opinia mea, mai sunt necesare eforturi pentru a schimba sistemul penitenciar românesc de la unul orientat spre pedepsire înspre unul orientat spre reintegrare, aspect aplicabil, de altfel, și comunității, în general. În plus, sunt necesare soluții care să schimbe atitudinea de tip pasiv, „să ni se dea, să ni se facă” a deținuților, într-una de căutare activă a binelui.

Lucrarea nu și-a propus neapărat oferirea unor răspunsuri, deoarece la fel de valoroasă mi se pare facilitarea punerii unor întrebări bune. Vă invit, astfel, ca în loc de concluzii, să meditam asupra posibilelor răspunsuri la întrebări precum: „Cu ce fel de fost deținut vrei să te întâlnești pe stradă? Cu unul ajutat să se reintegreze sau cu unul înrăit în penitenciar care acum nu știe să facă altceva decât atunci când a intrat?” sau „Știați că infracționalitatea costă? Și încă mult?”

Bibliografie

John Bowlby. (2016). *Crearea și ruperea legăturilor afective*. Editura Trei.

Hansen, H.. and Lykke-Olesen, L. (1997). Treatment of dangerous sexual offenders in Denmark. *The Journal of Forensic Psychiatry*.

*** [Hotărârea Guvernului nr. 389/2015](#), publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 532 din 16/07/2015.

Comisia interministerială (2019). *Raport de monitorizare a implementării HG nr. 385/2015*.

Administrația Națională a Penitenciarelor (2019). *Situație statistică privind ponderea recidiviștilor în populația carcerală generală, 2009-2018* (document intern).

Site Administrația Națională a Penitenciarelor (2018), <http://anp.gov.ro>.

Prisoner's Management System – *Sistemul de evidență a datelor persoanelor private de libertate versiunea 3.0*.